

VERENIGD VOOR DE ONTPLOOIING VAN INDIVIDU EN GEMEEN- SCHAP

Adjunct-directeur Francien van Bohemen legt uit hoe de Vereniging van Openbare Bibliotheken de maatschappelijke waarde van de leden kracht bijzet – en dit al vanaf 1908.

Francien van Bohemen noemt de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) echt een brancheorganisatie, maar wel eentje die anders is dan andere brancheorganisaties. “We bepalen met de leden hoe de VOB ervoor zorgt dat bibliotheken beter hun maatschappelijke rol kunnen vervullen. Maar wat we daarvoor doen, ligt in de randvoorwaardelijke sfeer: belangenbehartiging en ondersteuning bij de lokale positionering binnen de ontwikkeling waar bibliotheken naartoe gaan. De leden bepalen dat. We zitten minder dan andere brancheorganisaties op de inhoudelijke koers van leden.”

Taken in wet

Er is namelijk een wettelijk (2015) vastgelegde taakverdeling tussen de bibliotheken, de provinciale ondersteuningsinstellingen (serviceorganisaties voor de bibliotheken in de regio's) en de Koninklijke Bibliotheek (KB). Met elkaar vormen ze een netwerk waarin de KB de regierol heeft. De KB stuurt innovatie, kennisdeling en onderzoek in de sector aan en voert de overkoepelende 'stelseltaken' uit, zoals het onderhouden van de hele digitale infrastructuur voor de bibliotheken. De KB is daarnaast inhoudelijk verantwoordelijk voor de landelijke online bibliotheek vol met e-books en luisterboeken, en voor het programma 'Aangepast lezen' dat boeken, kranten en tijdschriften toeganke-

lijk maakt voor mensen met een leesbeperking.

Maatschappelijke opbrengsten

Bibliotheken zijn verplicht ieder jaar alerhande geanonimiseerde resultaten over hun bibliotheekdiensten aan te leveren voor beleidsontwikkeling door de KB. In 2015 deed de KB ook twee keer onderzoek naar de maatschappelijke waarde van de bibliotheek voor lezers en bezoekers. Uit dit onderzoek zijn twintig maatschappelijke opbrengsten geformuleerd en vervolgens is gemeten in welke mate bezoekers ze ervaren: leesplezier, een hobby uitoefenen, zelfstudie, culturele activiteiten bezoeken. Van Bohemen: “Bibliotheken kunnen met al dat onderzoek onderlinge vergelijkingen maken om ervan te leren in hun eigen omgeving. Wij als VOB gebruiken de onderzoeken van de KB om de bibliotheken te helpen die maatschappelijke opbrengst zichtbaar te maken en zichzelf te ‘verkopen’ bij de lokale en landelijke politiek.”

Lokale lobby

Jezelf zichtbaar maken wás al belangrijk, maar dat is het des meer nu gemeenten kampen met financiële tekorten. Vooral voor jeugdzorg. De VOB roerde de trom in een tv-uitzending van het nieuws- en actualiteitenprogramma Een Vandaag, eind april. Dertig bibliotheken in het land dreigen te

FOCUS

verdwijnen, omdat de verantwoordelijke gemeenten moeten kiezen tussen jeugdzorg en bibliotheken. De afgelopen jaren is al zo'n 12% bezuinigd op het bibliotheekbudget. PvdA-fractie-leider Lodewijk Asscher stelde schriftelijke vragen aan minister Ingrid van Engelshoven, de VNG deed begin mei een oproep voor meer geld voor jeugdzorg en ggz. Het had effect: het kabinet gaat hiervoor ettelijke honderden miljoenen euro extra uittrekken.

"Gemeenten zijn wettelijk verplicht om jeugdzorg te leveren, maar dat zijn ze niet voor de vijf bibliotheekfuncties die weer wél in de bibliotheekwet zijn vastgelegd", legt Van Bohemen uit. "Bibliotheken zijn als basisvoorziening voor subsidie afhankelijk van de lokale overheid en moeten dus concurreren met andere beleidsterreinen. Het coalitieakkoord is vaak leidend voor de koers van de bibliotheek. De gemeente Emmen bijvoorbeeld heeft dierenpark Wildlands gered ten koste van de bibliotheek en cultuureducatie. Wij als VOB helpen onze leden om vanuit hun eigen kerntaken aan te haken bij de politiek en het coalitieakkoord. Collectieve problemen kunnen wij scherper aankaarten dan bibliotheken. Zij moe-

ten lokaal verder met de wethouder."

VOB 3.0

Het bibliotheekwerk is dus niet overal hetzelfde. Van Bohemen zag een aantal jaren geleden al verschillende accenten ontstaan. "Sommige bibliotheken gingen meer aan cultuureducatie doen en meer samenwerken met theaters, muziekinstellingen, filmhuizen en de VVV. Andere verlegden de koers richting het sociale domein; zij zien zichzelf als een plek voor persoonlijke ontwikkeling en voor de ontwikkeling van de gemeenschap. Weer andere bibliotheken verbinden zich meer aan het primair onderwijs, omdat ze daar ook verschil kunnen maken met programma's voor leesbevordering en taalvaardigheidsontwikkeling."

De VOB is daarom met de leden het traject VOB 3.0 begonnen. Ze zitten er middenin en het gesprek gaat over de vraag hoe bibliotheken de drie stromingen – cultuur, sociaal domein en onderwijs – in hun eigen omgeving zien.

Kapstok

"Uit dit gesprek distilleren wij wat we in de nieuwe strategie van de vereniging moeten opnemen. Dat is onze positi-

oningstaak: bibliotheken helpen bij de strategiebepaling, leden ondersteunen bij het uitvoeren ervan en bij hun samenwerking met lokale culturele organisaties, scholen, de kinderopvang, en maatschappelijke organisaties."

Als 'kapstok' voor het gesprek over de maatschappelijke waarde koos de VOB de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN, althans zeven van de zeventien Sustainable Development Goals (SDG's). "Dat zijn de doelen waar bibliotheken in ons land een bijdrage aan leveren: voor een geletterd en taalvaardig Nederland. We kwamen erop, omdat we het gesprek wat uit de instrumentele sfeer wilden halen. We zochten het op een hoger abstractieniveau. De VN-doelen zijn niets voor niets onderschreven door alle landen."

Gratis VOG

Bij de VOB ligt natuurlijk ook goed werkgeverschap op basis van een cao in de 'randvoorwaardelijke sfeer'. Zo zijn er cao-afspraken over werken in het weekend. "Vroeger was de bibliotheek dicht op zondag, tegenwoordig zijn ze bijna allemaal open." Vrijwilligers zijn nog zo'n onderwerp. Die moeten tegenwoordig allemaal een VOG overleggen en dat kost geld. "Bibliotheken werken met steeds meer vrijwilligers, dus die kostenpost werd te groot. Wij hebben met het ministerie van Justitie en Veiligheid bereikt dat bibliotheken de VOG's gratis kunnen laten aanvragen door hun vrijwilligers."

Meer inhoudelijk gericht zijn de keuzen voor partijen waarmee de VOB samenwerkt, ook weer om de maatschappelijke waarde van bibliotheken kracht bij te zetten. De VOB werkt bijvoorbeeld samen in landelijke initiatieven als Nederland Leest van de CPNB, en de Leescoalitie (zes partijen) die zich er sterk voor maken dat in 2025 geen enkel kind de school verlaat met een leesachterstand en dat alle volwassenen geletterd zijn of dat aan het worden zijn.

DE KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK HEEFT TWINTIG
MAATSCHAPPELIJKE
OPBRENGSTEN GEFORMULEERD
VOOR DE BIBLIOTHEKEN EN
GEMETEN IN WELKE MATE
BEZOEKERS ZE ERVAREN

Leesbevordering is inmiddels een goed doel van diverse loterijen. “In februari hadden we geluk”, vertelt Van Bohemen. “De Leescoalitie kreeg een check van de Vriendenloterij van vierhonderdduizend euro, waarmee de Leescoalitie weer dingen kan doen waar de bibliotheken mee verder kunnen. En zo zitten we in meer coalities met partijen die met ons een belang delen voor een volgende stap van de leden.”

Maatschappelijke waarde in geld

Is de maatschappelijke waarde ook in geld uit te drukken? Waarom zou je dat als vereniging willen? Van Bohemen vindt het lastige vragen. Bibliotheken worden zo verschillend aangestuurd door gemeenten. Voor haar staat de vraag voorop welk maatschappelijk effect je wilt bereiken. Voor zover het gaat over de waarde van de bibliothektaken zelf vindt ze het een mooi streven, maar het ligt op het terrein van de KB. “Zij ontwikkelen de indicatoren waarmee bibliotheken meten hoeveel mensen hebben deelgeno-

men aan activiteiten. De bibliotheek wordt steeds meer de studeerkamer van de stad – de functie die deze in de beginjaren rond 1900 had – en combineert dat met een programmering vol lezingen, debat en activiteiten over taal, literatuur, cultuur, mediawijsheid, wetenschappelijke onderwerpen. Voeg daarbij de maatschappelijke opbrengsten – dus bijvoorbeeld het ervaren van leesplezier, et cetera – en je kunt gemeenten een goed beeld geven van wat bibliotheken betekenen voor inwoners en voor de gemeenschap.”

Waarde van waarde

De KB heeft met enquêtes onderzocht hoe burgers denken over de betekenis van bibliotheken voor de samenleving. Een groot deel van hen vindt dat de bibliotheek de gemeenschap sterker maakt, bijdraagt aan de kennis-economie, de woonplaats aantrekkelijker maakt en bijdraagt aan de culturele ontwikkeling van een dorp of stad. Ook de KB vindt het een lastige zaak om exact in geld te berekenen hoe de investering van de belastingbetaler in de bibliotheken rendeert voor de samenleving. Kennisadviseur Marjolein Oomes van de KB deed in 2015 een internationale literatuurstudie naar onder andere het economisch rendement van bibliotheken. Volgens haar zijn de meningen over de validiteit en betekenis van dergelijk onderzoek verdeeld. Ze constateerde verschillen in rekenmethode en benadering, en concludeerde dat er best wat tegenin te brengen is om de return on investment van de bibliotheek in geld uit te drukken.

Verenigingsdemocratie

Terug naar de maatschappelijke waarde die de Vereniging van Openbare Bibliotheken zelf toevoegt: hoe bepaalt de vereniging op welke waarde de focus komt te liggen? “Dat proces is nu volop op gang in het kader van

ons 3.0-traject. Het begint met praten met onze leden over wat voor hen van belang is. Daar vloeien onze koers en ons werkplan uit voort, waarvoor we goedkeuring ophalen bij de leden. We doen natuurlijk suggesties en tussentijds voeren we peilingen uit, omdat er nu eenmaal door het jaar heen dingen gebeuren. Als de leden meer willen, moeten er keuzen gemaakt worden. Misschien zal er geld bij moeten, uit de contributie of uit andere bronnen. Dat zijn dingen die we ook bespreken in ons 3.0-traject.”

Maar als Van Bohemen toch alvast even voor de troepen uitloopt, wat zou ze dan zeggen? “Meer investeren in positioneren en strategische campagnes, de bibliotheek in de Leescoalitie zichtbaarder maken, maar ook als lokale studeerkamer en als plek voor persoonlijke ontwikkeling. Leden kiezen ook voor strategisch samen optrekken in werkgeverschap en de digitale ontwikkelingen. Nogmaals, de leden bepalen en samen bespreken we wat dat betekent voor onze koers als vereniging. Dat proberen we in de verenigingsdemocratie zo helder mogelijk te laten zijn.”

